

AZ ORVOSI OSZTÁLY BESZÁMOLÓJA*

GÖMÖRI PÁL akadémikus.

Közlésre érkezett: 1973. VII. 1.

Három évvel ezelőtt lényeges szervezeti változás történt az Orvosi osztály életében: megszűnt az osztályvezetőség és feladatát a havonta tartott osztályülések vették át. A 3 év tapasztalata azt mutatja, hogy a változást az Osztály tagjai kezezően fogadták és az új szervezeti forma elősegítette az Osztályra háruló országos feladatok ellátását. Az Osztályt érintő szervezeti változás része volt az Akadémia 3 év előtt elhatározott reformjának, mely az igazgatási és testületi munkát különválasztotta. A különválás eredményeként az Osztály, mely az egész magyar orvostudomány és egészségtudomány legfelső tudományos szerve, lényegi feladatát — az országban folyó orvostudományi munka elvi irányítását és értékelését — az elmúlt években nagyobb intenzitással végezte.

A testületi és igazgatási munka különválásának végleges értékelésére a változtatás óta eltelt 3 esztendő még nem elegendő, mivel az átszervezés természetesen időt vett igénybe. Bár a szakigazgatási és testületi vonal különválása valójában csak nem régen fejeződött be, bizonyos mértékig már most elemezhetjük, hogy miként alakult az Osztály munkája az igazgatási gondoktól történő felszabadulás után. Abból kell kiindulnunk, hogy az Osztály tennivalói között a Kísérleti Orvostudományi Kutató Intézet, a tanszéki kutatócsoportok és az Akadémia által támogatott tanszéki kutatóhelyek tudományos munkájának értékelése és befolyásolása csak egy része a fontos feladatoknak. Az akadémiai kutatóhelyek irányítása természetesen a főtitkár feladata. Az Osztály a főtitkár segítségére van munkájának végzésében. Kapcsolatunk az illetékes főosztállyal szoros és együttműködésünket a magunk részéről jónak tartjuk. Egyetértünk Láng István főtitkárhelyettes véleményével, hogy az eltelt időszak konstruktív volt és különösebb probléma az Osztályunk és a Főosztály között nem merült fel. Az osztály országos feladatainak ellátását csak az Egészségügyi Minisztériummal harmonikus együttműködésben láthatja el. Annál is inkább így van ez, mivel az orvostudományt a Kormány

* Elhangzott az Orvosi Osztálynak a MTA 1973. évi közgyűlése alkalmából tartott nyilvános osztályülésén.

mellett működő Tudománypolitikai Bizottságban az egészségügyi miniszter képviseli. Kapcsolatunk az Egészségügyi Minisztériummal minden szempontból kifogástalan volt az elmúlt időszakban. Az osztály a Minisztériummal az osztályüléseken jelenlevő képviselőitől teljes támogatást és információt kap.

Kielégítő együttműködésünk egyfelől a Főosztállyal, másfelől az Egészségügyi Minisztériummal nem jelenti azt, hogy kapcsolatunk nem fejleszthető még tovább. Érzésünk szerint a Főosztállyal a kölcsönös informálást az eddiginél jobban kellene elmélyíteni. Gondolunk például arra, hogy a tudományos tervek véleményezésénél vagy az eredmények bírálatánál az osztály megküldi véleményét a Főosztálynak, de nincs visszajelentés arra vonatkozóan, hogy a Főosztály hogyan döntött, elfogadta-e az osztály álláspontját, vagy ha nem fogadta el, melyek voltak az elutasítás indokai. A visszajelentés természetesen nem csorbítja a Főosztály hatáskörét, ill. a főtitkárnak azt a jogkörét, hogy egyszemélyes vezetője legyen a kutatóhelyek irányító munkájának, ugyanakkor hasznos az osztály számára, ha minden alkalommal részleteiben ismeri a főtitkári apparátus döntését olyan ügyekben, melyről véleményét kérték. Az Egészségügyi Minisztériummal kialakult harmonikus együttműködésünk további erősítését jelentheti a meglevő koordinációs bizottság rendszeresebb és aktívabb ülésezése.

Jó a kapcsolatunk a Tudományos Minősítő Bizottsággal. Az osztály feladata a doktori disszertációt benyújtók alkalmasságának megítélése. Az elmúlt 3 év alatt 59 doktori disszertációval foglalkoztunk és 9 esetben nem javasoltuk a disszertáció benyújtásának engedélyezését. Az ország 24 ezer orvosából 118 a tudományok doktora, míg a 80–90 ezer mérnök közül csak 85-nek van meg ez a fokozata. Ebből sokan arra következtetnek, hogy a mi területünkön a doktori fokozatra való alkalmasság elbírálása az általánosnál liberálisabb. Az osztály véleményének kialakításánál talán a jövőben segítséget nyújthat az a módszertani változtatás, melyet az osztály legutóbbi ülésén határozott el. Eszerint a doktori disszertáció benyújtásának engedélyét kérők anyagát nemcsak a referens, hanem az osztály tagjai is megkapják, így az osztályülés tagjainak több információ áll majd rendelkezésére a döntés kialakításánál. Más területek fejlődésének figyelembevételére arra utal, hogy a tudományok doktora minősítésnél az eddigieknél még nagyobb körültekintéssel és még gondosabb mérlegeléssel kell eljárunk, hiszen a tudományok doktorai potenciális jelöltek arra, hogy az Akadémia levelező tagjai lehessenek.

Az osztály előtt a következő időszakban fontos feladatok állnak. Egyike ezeknek az Elnökség által elrendelt folyamatos tudományági felmérés. A munkához most fogtunk hozzá, és elkészült az első felmérő anyag, mely a neurobiológia országos helyzetével, eredményeivel és problémáival foglalkozik. Ez a még nem véglegesen lezárt anyag már egyszer vita tárgyát képezte az osztályülésen és a felméréssel kapcsolatos munka, az anyag eddigi vitája máris bizonyítja az osztály tagjainak érdeklődését ezzel a nagyon jelentős tudomány-

politikai munkával kapcsolatosan. Bizonyos, hogy a további anyagok hasonló nagy érdeklődést, vitát fognak kiváltani, melyek előnyösen befolyásolhatják az elemzett tudományterület további fejlődését. Még ebben az évben tervezzük a vese, a só- és vízforgalommal kapcsolatos kutatások¹ felmérését. A továbbiakban, egyelőre 1976 végéig évente 4 tudományág felmérését vettük tervbe, ezek a következők:

Szív és érrendszer, nyirokkutatás	1974. I. félév
Onkológia	1974. I. félév
Immunológia	1974. II. félév
Gyógyszerkutatás	1974. II. félév
Mikrobiológia	1975. I. félév
Endokrinológia	1975. I. félév
Klinikai farmakológia	1975. II. félév
Morfológia	1975. II. félév
Radiológiai és izotóp kutatás	1976. I. félév
Egészségtudomány	1976. I. félév
Anyagserekkutatás	1976. II. félév
Klinikai pszichológia	1976. II. félév

A felmérő munka nagy előkészületet, az érdekelt bizottság, ill. a felméréssel megbízott kiemelkedő szakemberek különös figyelmét, aktivitását kívánja. Szükséges, hogy a bizottságokban tagként nem szereplő kutatókat is bevonjanak ebbe a munkába, így az Elnökség számára olyan anyag készülhet el, mely kielégítő információ forrását jelenti a Tudománypolitikai Bizottság, ill. a Kormány számára. Ez egyike azon hosszútávú munkáknak, amelyekre az osztály csak a reform eredményeként kialakult új helyzetben, tehát szakigazgatási feladataitól megszabadulva képes. Kutatóink érdeklődése a tudományági felmérésekkel kapcsolatosan nagy. Ez megnyilvánul abban is, hogy az osztály tagjai közül sokan gyorsítani szeretnék ezt a munkát. Sajnos ez lehetetlen, a munka komplex jellegét figyelembe véve az a tervünk, hogy a jövő évtől kezdve évenként 4 tudományági felmérést végezzünk el, ez teljesítőképességünk felső határát jelenti.

Az osztály hosszú távú nagy feladata volt és marad a könyv- és folyóiratkiadás kritikai befolyásolása. Az osztály 360 íves évi kerete, mellyel saját maga gazdálkodik, nagyon jelentős tudománypolitikai célkitűzéseink megvalósításában. Ezt a munkát az osztály nagyon komolyan veszi. Gegesi akadémikus az osztály könyv- és folyóiratfelelőse minden osztályülésen beszámol a problémákról, ill. tennivalókról és az osztály tagjai a felelősön keresztül állandó befolyást gyakorolnak a könyv- és folyóiratkiadásra. Örvedetes, hogy az orvosi területhez tartozó Acták általában külföldön is népszerűségnek örvendenek, elterjedtségük is meglehetősen széleskörű, az itt publikált cikkek általán-

ban a szakterület kutatói számára hozzáférhetőnek tekinthetők. Mindazonáltal bizonyos, hogy kutatóink egy része talán legfontosabb munkáit nem az Actákban publikálja. E téren még van tennivaló. Változatlanul komoly gond a cikkek túl hosszú átfutási ideje. Különösképpen sajnálatos a szakkönyvek kinyomtatásának elhúzódnása, mely a gyors fejlődés miatt sok esetben már a megjelenés pillanatában elavulttá teheti az anyag egy részét.

Az országos feladatok mellett természetesen az akadémia támogatását élvező tanszéki kutatóhelyek fejlesztése, további sorsa, az osztály fontos feladatai közé tartozik. Ismeretesek azok a tudománypolitikai határozatok, melyek kimondják, hogy a tanszéki kutatásokat a jövőben az eddiginél jobban kell támogatni, fejleszteni. Változatlanul az az álláspontunk, hogy a tanszéki kutatások a mi területünkön — ahol csak egyetlen akadémiai intézet (a Kísérleti Orvostudományi Kutató Intézet) és egy tanszéktől független akadémiai kutatócsoport (az MTA Mikrobiológiai Kutatócsoportja) működik — alapvető fontosságú részét képezi az akadémiai kutatásoknak. A tanszéki kutatásokat nagyon erőteljesen kell a jövőben is támogatnunk és az évek óta meg tett javaslataink újabb tanszéki kutatócsoportok létesítésére most még aktuálisabbak, ezek létrehozása további erőfeszítéseket kíván.

Jelenleg az osztályunkhoz 2 kutatócsoport, a Zsebők Zoltán professzor vezette orvorradiológiai akadémiai kutatócsoport és a Lissák Kálmán akadémikus vezette idegéletani akadémiai kutatócsoport tartozik. Úgy gondoljuk, hogy a megfelelő feltételek már évek óta adóttak ahhoz, hogy a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen az Akadémia által támogatott tanszékeken a nefrológiai kutatások, a farmakológiai kutatások, az urológiai kutatások, a gyermekgyógyászati kutatások és a virológiai kutatások továbbfejlesztése érdekében tanszéki kutatócsoportok alakuljanak. Hasonlatosan érettek a feltételek, és a tudományterület fejlesztése is megkívánja, hogy a Debreceni Orvostudományi Egyetemen immunológiai kutatásokkal foglalkozó tanszéki kutatócsoport létesüljön. Az orvostudományok jelenlegi nemzetközi helyzete és a magyar kutatásoknak az említett területeken eddig elért eredményei, ill. az országos szükségletek nagyon indokolják, hogy minél hamarabb megvalósuljanak a már említett akadémiai tanszéki kutatócsoportok, és a jövőben még tovább fejlődjön az orvosi osztály tanszéki kutatócsoportjainak hálózata.

Nagyon örülünk annak, hogy Láng István főtitkárhelyettes egyetért a már említett tanszéki kutatócsoportok létrehozásával, és a Főosztály szorgalmazza tervünk megvalósítását. Nagyon reméljük, hogy már 1974 első felében létrejönnek ezek az új kutatócsoportok. Tulajdonképpen nemzetgazdasági szempontból is nagyon előnyös a fejlődésnek ez az útja. A kutatócsoportok előnye, hogy annak tagjai nagyobb energiával végezhetik kutató munkáikat, nem terhelhetők túl oktatási, ill. egyéb gyakorlati munkával, ugyanakkor szoros kapcsolatuk a tanszék munkatársaival elősegíti állandó érintkezésüket a gyakorlati élettel és nagyon sok szempontból pozitív hatást gyakorol kutatói

tevékenységükre is. Az orvostudomány területén ezek a kölcsönhatások sajátosan hasznossá, eredményessé teszik a kutatócsoportok munkáját. A hazai orvostudomány jelenlegi helyzetét figyelembe véve a fejlődésnek ez az útja nyilvánvalóan reálisabb, mint az anyagi okok miatt amúgy is megvalósíthatatlan új akadémiai kutató intézetek létesítése.

Az osztály hagyományosan fontos feladatot tölt be a tudományos bizottsági rendszer kialakításában, a bizottságok működésének befolyásolásában, irányításában. Az új bizottsági rendszerünk 1967-ben alakult ki. Akkor határoztuk el, hogy tudománypolitikai szempontból előnyösebb az addig külön életet élt, egymást személyi összetételében is átfedő akadémiai, ill. egészségügyi minisztériumi tudományos bizottságok egyesítése. A közös bizottságok felesleges terheket vettek le az addig mindkét bizottságban dolgozó nevesebb kutatók válláról. Most fejeződik majd be a második hároméves szakasza az új rendszernek. 6 év tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a közös bizottsági rendszer gondolata helyes volt. Az új bizottságok életképeseknek, a kettős hálózati rendszernél hatékonyabbnak bizonyultak, és közelebb hozta egymáshoz az Akadémiát és az Egészségügyi Minisztériumot. Bár ez a struktúra egészében helytálló és véleményünk szerint az év végén sorra kerülő új bizottságok kialakításánál is alapvetően fenntartandó, az élet bizonyos változásokat indokoltá tesz. Mindenekelőtt felvetődnek olyan problémák, hogy mi legyen a jövőben az országos intézeteknek, azok koordináló tanácsának viszonya a tudományos bizottságokkal. Nyitott kérdés az olyan típusú szakmai bizottságok — mint amilyen pl. az I. és II. sz. Klinikai bizottság, vagy az Élettani bizottság — további sorsa. Számos vitatott és vitatható probléma merül fel e kérdésekkel kapcsolatosan. Ha a közeljövőben az Elnökség utasítására hozzá kell fognunk a bizottságok újjászervezéséhez, komoly megfontolás tárgyát fogja képezni, hogy milyen változtatások, esetleg reformok szükségesek az utóbbi években kialakult eredmények megtartása mellett, a bizottsági munka még hatékonyabbá tétele érdekében. Annyi bizonyos, hogy változatlanul fenn kell tartanunk az Akadémia és az Egészségügyi Minisztérium közös bizottsági rendszerét.

A felsorolt problémáink mellett természetesen igen nagy számú egyéb kérdéssel is foglalkoznunk kell. Ezek közé tartoznak a külföldi kiküldetések. Az osztály minősített kutatói kérésére támogatást nyújthat ahhoz, hogy a kutatók saját költségükön részt vehessenek őket érintő rendezvényeken és az ehhez szükséges útiokmányokat, továbbá valutavásárlás lehetőségét megkapják. A magunk részéről minden esetben támogatni igyekszünk minősített kutatóink ilyen kérését, mivel nyilvánvaló, hogy a nemzetközi szimpóziumokon, kongresszusokon való állandó, minél szélesebb körű részvétel alapvető érdeke a magyar tudománynak. Ami a kiküldetéseket illeti, az osztály az elnökség, a főtitkár és az egészségügyi minisztérium külön-külön küld ki kutatókat. E téren az együttműködés a koordináció lehetőségei adottak, bár ezt a jövőben még tökéletesebbé lehetne tenni.

Fontos probléma kutatóink tájékoztatása az aktuális tudománypolitikai problémákról. Csak kellő informáltság eredményezhet kellő társadalmi aktivitást. Az akadémia tagjainak szintjén a havonta összehívott osztályülés széleskörű tájékoztatást ad. Itt legfeljebb még abban lehetne előbbrelépni, ha az osztályelnök az osztályülés keretében rendszeresen ismertetné az elnökségi ülésen elhangzottak közül azon általános érdekességű problémákat is, melyek nem közvetlenül és nemcsak az orvostudományhoz kapcsolódnak. A tudományok doktorai és a kandidátusok szintjén a tájékoztatásnak a saját tudományterületükre vonatkozó legfontosabb forrása a MOTESZ illetékes tudományos társasága, melynek aktív tagjaiként működnek. Fontos információs forrás a saját tudományterületükhöz tartozó szakbizottság is. Ha a szakbizottság jól működik a feladatok megoldása során nemcsak tagjait, hanem folyamatosan minden területéhez tartozó minősített kutatót szükségszerűen foglalkoztat és bevon a munkába. Nagyon szükséges, hogy ez valóban így történjen, és remélhetőleg a tudományági felmérésekkel kapcsolatos munka is egyike lesz azoknak a feladatoknak, melyek a kutatók széles körének aktivizálásához vezetnek. Általában fokoznunk kell problémáink megoldásában minél több szakember bevonását és a feladatok megosztását. Minden minősített kutatónak hasznára válik, ha saját kutatási területén túl tudományterületének egészébe, vagy azon túl az egész magyar orvostudomány problémáiba is betekintést nyer, és egyik vagy másik feladattal kapcsolatosan saját aktivitásával is hozzájárul a munkák elvégzéséhez. Ezen keresztül látóköre, informáltsága nő. Tudománypolitikai szervező munkánk egyik legfontosabb feladata a minősítettek mind nagyobb hányadának bevonása a tudományos közéletbe. Bizonyos mértékig idetartozik az is, hogy növelnünk kell az osztály szintjén a tájékoztatást az országban folyó legjelentősebb kutatási eredményekről. Meg kell ismét fontolni a régebben rendszeres időközökben megrendezett felolvasó ülések újraindítását. Ezek az üléseken egy-egy akadémikus mutatta be saját, ill. tanítványainak munkáit. Ilyen típusú magas színvonalú tájékoztatásra szükség van. Hasonlóképpen jobban kellene kihasználni az osztály hivatalos folyóiratának az Orvostudománynak hasábjait is a legjelentősebb kiforrott eredményeket reprezentáló összefoglalók közzétételére.

Még hosszan lehetne sorolni a teendőket és elgondolásokat munkánk javítására, aktivitásunk növelésére. Az osztály elnökének ez a beszámolója csak bevezető kívánt lenni egy remélhetően élénk vitához, hiszen a kérdések egyáltalán nem lezártak, és a jelenlevő kutatók észrevételei, bírálata felvetett gondolatai, mind-mind értékes hozzájárulást jelentenek majd az osztály további munkájához.